

Project Naturalistic Teaching

Környezeti Változtatások

Project Naturalistic Teaching

Környezeti Változtatások

TARTALOMJEGYZÉK

A környezet átrendezése	1
1.Elérhetetlenné tétel	4
2.Hozzáférés korlátozása	9
3.Befejezetlenül hagyás	13
4.Váratlan helyzetek teremtése	18

A környezet átrendezése

A gyermek fizikai környezete, melyben mindennapjait éli, rengeteg tanulási lehetőséget kínál az alapvető készségek és viselkedésmintázatok elsajátításához. Óvodapedagógusként az egyik legfontosabb feladatunk, hogy ezt a fizikai környezet úgy szabályozzuk, hogy a gyermek megtanulhassa és megerősíthesse ezeket a készségeket, viselkedésmintákat. Ugyan a rutinok és tevékenységek, amelyek egy óvodai csoport mindennapjait képezik, kínálnak természetes tanulási lehetőséget, néha szükség van ezen szituációk mesterséges létrehozására, megrendezésére.

Ezek a változások a környezet módosítása által jönnek létre, így kreálva „**tanulási kényszert a gyermeknek**” és „**instruálási lehetőséget a pedagógusnak**” a fent említett kvalitások elsajátítása céljából. Fontos kihangsúlyozni, hogy ezeknek az módosításoknak „**természetesnek**” kell hatnia a gyermek számára, vagyis illeszkednie kell a megszokott napi tevékenységekbe.

Ugyan a környezet átrendezése első lépése a természetes instrukciónak, szerepük lehet a problémás viselkedés megelőzésében is. Ráadásul, néhány kutatás szerint ezek a módosítások instruálásnak tekinthetők természetes környezetben. Önmagában a fizikai környezet átrendezése nem számít instrukciós technikának, csupán a lehetőségét termeti meg ezen eszközök használatának.

Ebben a füzetben csak a fizikai környezet szervezésével foglalkozunk, a vonatkozó stratégiákról és technikákról a „**természetes instrukciós stratégiák és technikák**” c. kötetben lesz szó.

A fizikai környezet módosításáról négy téma szerint lesz szó. Ezek a következők:

01

Elérhetetlenné tétel

02

Hozzáférés korlátozása

03

Befejezetlenül hagyás

04

Meglepő/váratlan helyzetek teremtése

1. Elérhetetlenné tétel

Elérhetetlenné tenni valamit a legalapvetőbb és talán a legfontosabb környezet változtatás. A célja, hogy a gyermeknek kommunikálnia kelljen a felnőttel, annak érdekében, hogy megkapja, amit szeretne. Valaminek az elérését gátolhatjuk fizikálisan vagy szociálisan. Fontos előre eldönteni, hogy az adott környezeti módosítás miképp illeszkedjen a gyermekkel kapcsolatos nevelési céljainkhoz. Érdemes figyelembe venni a gyermek érdeklődését és igényeit, hogy az elérhetetlenné tétel által létrehozott potenciális instruálási lehetőségek hatékonyabbak legyenek.

Sok tárgy, játék vagy szituáció teremt lehetőséget a gyermek képességeinek fejlesztésére, ugyanakkor ezeket gyakran észre sem vesszük.

Fejlesztani a finommotorikát/provokálni a kívánság kifejezést.

Az alábbi listában találhatóak azok a környezeti módosítások, amelyek használhatóak egy nem megfelelő fejlettségű vizuomotoros korrinációval és/vagy kommunikációs készséggel rendelkező gyermek esetében.

SZABADJÁTÉK

- Puzzle zárt dobozba/üvegbe helyezése egy polcra, melyet a gyermek nem ér el.
- Játékok zárt dobozba/üvegbe helyezése egy polcra, melyet a gyermek nem ér fel.
- Azon játékokat, melyek alpból megfelelő vizuomotoros koordinációs készséget igényelnek, zárva adjuk oda.

ÉTKEZÉS

- Adjuk az üdítőt zárt műanyag flakonban.
- Adjuk az ételt olyan zárt edényben, amely átlátszó és az ujjak használatával nyitható.

MOSDÓZTATÁS

- Csukjuk be a csoportszoba ajtaját.
- Csukjuk be a mosdó ajtaját.
- Ne nyissuk ki előre a csapot.

ÖLTÖZKÖDÉS/VETKŐZÉS

- Szándékosan hagyjuk ki/bekötve a cipőfűzőt/tépőzárát.

VIZUÁLIS NEVELÉS

- Helyezzünk zsírkrétákat átlátszó dobozba.

Nézzük meg az előző oldal példáit a gyakorlatban: Mikor elhagyjuk a csoportszobát, vagy a mosdóba megyünk, hagyjuk csukva az ajtókat. Így finommotoros fejlesztést igénylő gyermeknek - megfelelő támogatás mellett – magának kell kinyitnia azokat. Ezzel teremtve meg a lehetőséget a TIM használatára. Mosdóztatáskor ne nyissuk meg a csapot, vagy ki az ajtót. Ehelyett kérjük meg a gyermeket erre. A feladat végrehajtása jó tapasztalatszerzés, fejleszti a finommotorikát. Eközben természetesen ne feledkezzünk meg a megfelelő instrukciók biztosításáról és a támogatásról sem! Ha a gyermek igényeit ki tudjuk elégíteni az aktuális feladat végrehajtása közben (bízgatás, segítség stb.) akkor az az épp elsajátított képesség megerősítését segíti.

Hasonlóképpen, ha a szabadjáték során olyan felhúzható vagy építő játékokat használunk, amelyek a vizuomotoros készség használatát igénylik, ezeket (dobozba) zárva adjuk oda. Így a gyermek rákényszerül, hogy maga nyissa ki azt, hogy játszasson. Ezáltal fejleszti a finommotorikáját és a logikai gondolkodását.

Vizuális nevelés alkalmával a zsírkréta, míg étkezés alkalmával az étel átlátászó műanyag dobozba való helyezéssel szintén arra ösztönözhetjük a gyermeket, hogy az ujjait használja a kívánt jutalom megszerzéséhez.

Újabb gyakorlási lehetőség, ha hazaérkezéskor nem kötjük ki a gyermek cipőfűzőjét, de nem engedjük cipővel a lábán bemenni a szobába. Ekkor ismét az ujjai használatára lesz utalva, ami támogatja a finommotorika fejlődését.

Az előbbieken felsorolt elérhetetlenné tételre adott példák használhatók a gyermekek finommotoros mozgásfejlesztésére éppúgy, mint a kommunikációs készség fejlesztésére. Ugyan több területet dolgoztatnak meg ezek a gyakorlatok, nem feltétlenül szükséges egy időben mindegyik vonatkozásában felhasználni. Az alkalmazás történhet külön az egyik, majd másik képesség fejlesztési céljainak elérése érdekében is, de nem kizárt a párhuzamos használat sem. (Egy gyakorlattal, egy időben, egyszerre fejlesztjük mindkét készséget.)

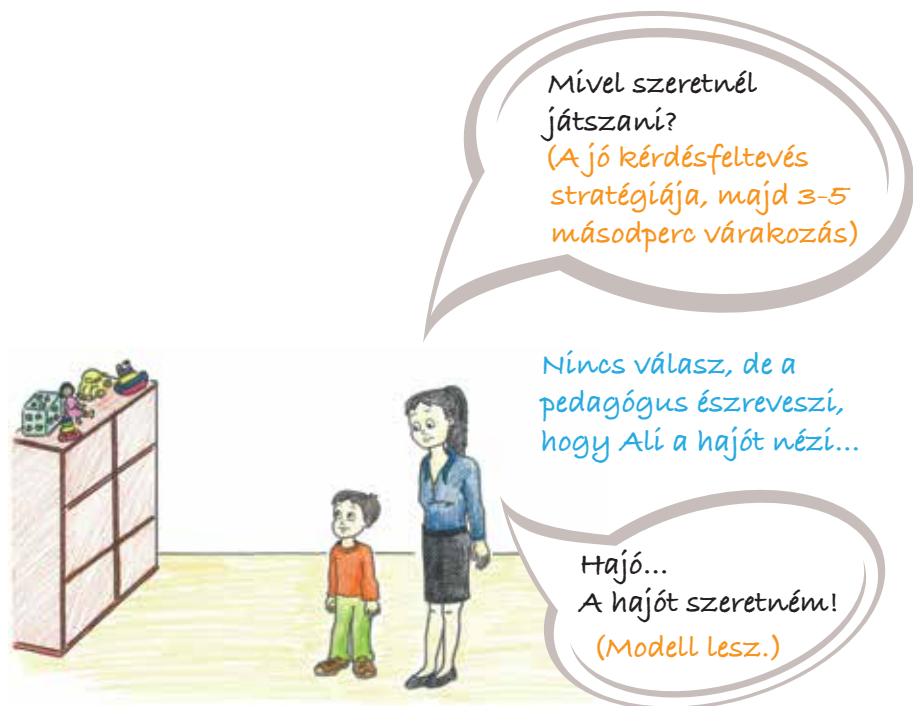
Például, ha a rajzoláshoz szükséges kréta egy zárt dobozban van, vagy egy ajtó zárva van a gyermek előtt, és ezek gátolják az általa elérni kívánt tárgyat/helyeket, akkor szükségét fogja érezni a kommunikációnak a felnőttel az akadály elhárítása érdekében, és lépéseket tesz a kommunikáció megvalósulására.

Fontos, hogy a gyermek kapcsolatfelvételi kísérletét elfogadja a felnőtt, és fejlessze azt. Ha a gyermek először a zárt ajtóra, majd a pedagógusra aztán ismét az ajtóra néz; vagy gesztikulációval/jelekkel, szavakkal („Nyit”), esetleg mondatokkal („Nyit ajtó”) kommunikál, az ajtót ki lehet nyitni. Ilyen helyzetekben a gyermeknek adhatunk nyelvi segítségeket, mivel a kommunikációs eszköztár bővítése rendkívül fontos!

Az elérhetetlenné tétel során nagyon fontos, hogy olyan dolgot tegyünk elérhetetlenné, amelyre a gyermek vágyik. Ehhez szükség van a gyermek ismeretére. A gyermeknek tudnia kell, hogy mit tett elérhetetlenné a felnőtt a számára. Például, ha a gyermek látja a zsírkrétát egy dobozban, az alkalmat szülhet, hogy kérje azokat a felnőttől.

Attól függően, hogy mit tettünk elérhetetlenné, viselkedési problémák vagy dühkitörés jelenhet meg. Ezekben az esetekben ne tartsunk ki a gyakorlat mellett. Ahhoz, hogy a gyermek igényt formáljon a tárgyra 3-5 másodpercnek kell eltelnie. Ezután pedig modellezni kell vagy támogatni a döntéshozatalt a gyermek fejlettségi szintjének megfelelően.

2.Hozzáférés korlátozása

A hozzáférés korlátozása, mint környezeti módosítás lehetőséget teremt a gyermeknek, hogy többet akarjon az adott játékból/tárgyból, így több kommunikációra sarkallja, hiszen minden kérés esetében csak limitált mennyiségűt kap a számára érdekes dologból. (Pl. csak egy játék, nem az egész láda. / Csak néhány keksz, nem egy egész maréknyi.)

Ez a módszer főként a gyermek szociális és kommunikációs képességeit fejleszti, hiszen nem juthat hozzá az általa vágyott tárgyhoz közvetlenül, azonnal, mások bevonása nélkül.

Ezzel a módosítással azok a dolgok, amelyekre a gyermek vágyik, szociálisan vagy fizikálisan elérhetetlenek a számára. Ez ösztönzi őt arra, hogy kifejezze (verbálisan vagy nonverbálisan) mit szeretne. Ennek következtében lehetőség nyílik a szociális és kommunikációs készségek TIM-mel való tanítására. Ezáltal a felnőtt támogatja az összes fejlődési területet — kiemelten a szociális és kommunikációs készségeket — a gyermek számára megfelelő instrukciós stratégiákkal.

Az alábbi példában a pedagógus étkezés közben is ösztönzi a gyermeket a kommunikációra azzal, hogy egyesével adja oda a gyümölcsöket, vagyis korlátozza hozzáférést.

Sok, mindennapi csoportszobai rutinban és tevékenységben a hozzáférés korlátozása jól használható a kommunikáció serkentésére, illetve a már meglévő kognitív, társas és kommunikációs képességek megerősítésére.

Kérés kifejezése

Amikor az alábbi példákat nézünk, látjuk, hogy rengeteg hétköznapi szituációt lehet megalkotni az „akarat kifejezés” érdekében. Az elvárt viselkedés vagy készség minden gyermek esetében más és más. Míg az egyik esetben egy rövid szemkontaktus az elvárható, másoknál a tárgyra való mutató vagy akár a verbális kifejezés is. Ennek az elvárásnak a gyermek mindenkori fejlettségéhez kell igazodnia.

SZABADAJÁTÉK

- Puzzle egyesével való adása.
- Építő kockák egyesével való adása.
- A formabedobó elemeinek egyesével adása.

ÉTKEZÉS

- A gyermek kedvenc italának kis adagokban való felszolgálása.
- A gyermek kedvenc ételéből csak egy nagyon kis adag felszolgálása (egy falat süti/ fél percc stb.)
- Túl kevés kenyér asztalra helyezése.
- Olivabogyók egyesével történő felszolgálása.

VIZUÁLIS NEVELÉS

- Zsírkréta egyesével történő adása.

Amint az az előző példákban is látható, különböző rutinok, tevékenységek során a gyermek számára érdekes tárgyak, eszközök, játékok vagy étel csak limitáltan volt hozzáférhető. Például nem minden zsírkréta volt kihelyezve elé, miközben rajzolt. Helyette a pedagógusnál vannak azok a tárgyak, amelyekre szüksége lehet, ezáltal megakadályozva, hogy hozzáférjen, így lehetőséget teremtve a kommunikációra való ösztönzésre. Hasonló a helyzet a puzzle és egyéb darabokból álló játékok esetében és az étellel, étkezés közben. Követve ezeket a környezeti módosításokat, néhány gyermek képes lesz kifejezni, hogy mit szeretne; egyesek szemkontaktus által, mások mutatással, megint mások pedig verbálisan. („Én akarom a ceruzát” vagy „ceruza” stb.). A módosítás után a pedagógusnak lehetősége van interakcióba lépni a nem reagáló gyermekkel is, egy „Mit szeretnél?” kérdés formájában. (Ez egyes gyerekeknél lehet gesztikuláció, ami nonverbális, de lehet verbális kifejezés is adott esetben). Tehát, a pedagógus képes lesz rávenni e gyermeket, hogy kifejezze, mit szeretne elérni egy „Szeretnéd a ...-t?” kérdéssel. Itt meg kell kérnie a gyermeket, hogy mutassa meg, mondja el, vagy csak nézzen rá a megfelelő tárgyra. A gyermek válasza alapján a pedagógus lehet modell a számára az elvárt viselkedéssel kapcsolatban.

Emir jelekkel, gesztikulációval és arckifejezésekkel tudatja, hogy mit szeretne a pedagógustól. Ritkán egy-egy szóval is kommunikál. A kockákért nyúl, amelyek a pedagógusnál vannak, aki csak egyesével adja azokat Emirnek. Ez lehetőséget teremt, hogy a gyermek elsajátíthassa a „Kérem” használatát.

Hogyan kérünk
valamit?
Kérem szépen a...

Kérem...

3. Befejezetlenül hagyás

A befejezetlenül hagyás egy olyan módszer, amely esetében a tevékenység elvégzéséhez nem biztosítunk megfelelő eszközöket. Ide tartozik bizonyos tevékenységek esetében a megszokottól eltérő sorrend, vagy lépések, eszközök kihagyása is. Erre példa, amikor, bár teszünk a gyermek tányójába levest, de kanalat „elfelejtünk” adni. Másik példa, mikor fogmosásnál adunk neki fogkefét, de a fogkrémet nem, vagy mikor úgy teszünk, mintha egy tevékenységhez adtunk volna ceruzát, de nem tettük. Megint más, de idetartozó eset, mikor szabadjáték alkalmával egy városos szőnyeghez nem adunk autókat. Ezek mind **„Befejezetlenül hagyásnak”** számítanak. Ezekben a helyzetekben várható, hogy a gyermek kapcsolatba lép a felnőttel, hogy megszerezze a hiányzó anyagokat/tárgyakat, amelyek az adott tevékenységhez szükségesek. Más szóval, provokáltunk egy olyan környezetet, ahol a gyermeknek kommunikálni kell a hiányzó tárgyak eléréséhez, a tevékenységhez, így megpróbálhat interakcióba lépni a környezetében lévő felnőttel. Mint ahogy a többi környezeti módosítás esetében, a felnőtt itt is segíti a gyermeket a számára megfelelő eszközökkel, a szociális és kommunikációs készségek támogatásához.

Ha megvizsgáljuk a listát a következő oldalon, láthatjuk, hogy sok megszokott rutin és tevékenység lépésekre bontható vagy eszközöket igényel. Bizonyos idő elteltével a gyermek megszokja ezeket a rutinokat, ismerőség/természetessé válnak számára. A befejezetlenül hagyás ezen megszokott rutinok és tevékenységek szabotálására irányul, a fent leírt módon. Bizonyos lépések elhagyása rendkívül hasznos alkalmakat teremthet a TIM használatához.

ÉTKEZÉS

- „Elfelejtünk” tányért vagy kanalt adni a gyermeknek.
- Nem teszünk a tányérjára ételt; „elfelejtettük”.
- Adunk a gyermeknek ételt, de „elfelejtjük” az italt.
- Nem teszünk a gyermek elé teáskanalat vagy cukrot a teájához. (Ne tetsessük, hogy elfelejtettük!)

VIZUÁLIS NEVELÉS

- „Elfelejtünk” a gyermeknek eszközöket és felszerelést adni, miután odaadtuk a gyurmát.
- „Elfelejtünk” papírt adni a zsírkrétához.

MOSDÓZTATÁS

- „Elfelejtünk” a gyermeknek kéztörölőt adni kézmosás után.

ÖNKISZOLGÁLÁS

- „Elfelejtünk” a fogkeféhez fogkrémet adni.

Nézzünk egy másik példát...

.....

Merve óvónőnek van egy Ahmet nevű fiú a csoportjába. A fiú autizmus spektrumzavarral él. Ahmetnek ezért nehéz interakciókat kezdeményezni és fenntartani. Merve szeretné elérni, hogy Ahmet felvegye vele a szemkontaktust. A siker érdekében már előre végig gondolja, hogy melyek azok a foglalkozások, tevékenységek, amiben Ahmet részt tud venni a következő napokban és hogy ezeknek melyik részét hagyhatná el. Miután ezt eldöntötte, Merve úgy határoz, legközelebb mindenkinek egyesével ad lapot színezéshez, kivéve Ahmedet. Mikor a fiú nem kap lapot, és ez tudatosul benne, Merve-re néz. Az óvónő pedig így szól „Ügyes vagy Ahmet, hogy rám néztél! Itt van a színeződ!” -majd ad egy lapot a fiúnak. Ha Ahmet nem vette volna észre, hogy Ő nem kapott lapot — vagy úgy tesz, mint aki nem veszi észre— az óvónő egy meglepett „Mindenki kapott lapot? Ahmet? Te is?” kérdéssel lehetőséget teremt, hogy a fiú szemkontaktust létesítsen vele. Amikor ez sikerül, megdicséri Ahmetet, és ad neki egy színezőt.

Merve a TIM-et szeretné használni, azon belül is a „befejezetlenül hagyást”, így egy nap nem oszt a gyerekeknek evőeszközöket, de tányérokot és poharakat igen. Más alkalommal nem ad eszközöket a szabadjáték során vagy bár ad szappant a kézmosáshoz, elzárja a csapot, esetleg megkéri Ahmetet, hogy üljön be a hintába, de nem kezdi el hajtani azt. Minden nap ehhez hasonló dolgokkal teremti meg a lehetőségét, hogy Ahmet felvegye vele a szemkontaktust és így interakciót kezdeményezzen.

Ahmet egy autizmus spektrumzavarral élő fiú, akinek nehézséget jelent az emberek szemébe nézni és így kommunikálni. Óvónője, Merve szeretné, ha a fiú szemkontaktussal kezdeményezne vele interakciót.

Mindenkinek van
zsírkerétyje? Kinek nincs?

(3-5 másodperc szünet)

Ügyes vagy Ahmet,
hogy a szemembe néztél.
Itt a zsírkerétyád.

Bora Down-szindrómával él és egy-egy szóval kommunikál, így nehezebb esik megválasztani és használni a helyzethez illőeket. Bora óvónője közül néhány környezeti módosítást a csoportszobában, hogy segítsen Borának ezen a nehézségén.

Az alábbi példában nem adott villát a kislánynak étkezésnél, befejezetlenül hagyva ezzel a folyamatot, és lehetőséget teremtve Borának az interakcióba lépésre.

1. Jó étvágyat! Kezdj hozzá!
(3-5 másodperc szünet)

2. Az instrukció hallatán Bora rájön, hogy nincs előtte villa.

3. Mit szeretnél?
(Mand-Modellzés Stratégia)

4. Verbális kifejezés nélkül Bora a villára mutat, amelyet elrakott a pedagógus.

5. A villát szeretném.
(Modellzés)

4. Váratlan helyzetek teremtése

Az óvodai csoportokban váratlan helyzeteket könnyen lehet teremteni úgy, hogy eljártsszuk azt, hogy a gyermek valami nem megfelelőt tett. A megszokott rutinokat cseréljük fel vagy a nem megszokott tárgyat helyezünk el a megszokottak helyére. Ezek az esetek rendkívül sokrétű tapasztalatszerzésre adnak lehetőséget.

Ece autizmus spektrumzavarral él. Nehéz számára a szemkontaktus felvétele. Az óvónője létrehozott egy váratlan szituációt azzal, hogy fordítva rakta fel a kislány szemüvegét. Ez lehetőséget biztosított egy interakció kezdéshez.

Nézzünk egy másik példát...

.....

Ha egy gyermeknek az érdeklődési körébe a járművek állnak, akkor jó példák a váratlan helyzetek produkálására az olyan cselekvések, mint egy hajó vezetése a város szőnyegen, vagy egy autó reptetése repülő helyett. Azon gyermekek esetében, akinek kommunikációs és szemkontaktussal kapcsolatos nehézségei vannak, jó ötlet lehet a lába helyett a kezére húzni a zoknit, vagy fordítva feltenni a szemüvegét, esetleg a kabátja ujját a fejére tenni a karja helyett. Ezek a „véletlenek” szülhetnek szemkontaktust a felnőttel. Ilyen esetekben dicsérjük meg' („Nagyon ügyesen rám néztél! Hordhatjuk a zoknit a kezünkön? Nem, a lábunkon fogjuk hordani! Hol a lábunk? Gyerünk, húzzuk fel gyorsan oda!”) Így egyfajta ösztönzés nyújthatunk a gyermek számára, játékos formában, és a megfelelő támogatásról sem feledkeztünk meg.

Kérés kifejezése

A következő helyzetek példaként szolgálnak arra, mikor és hogyan lehet váratlan/-meglepetés szituációkat létrehozni a napirend során.

SZABADAJÁTÉK

- Autót adunk annak, aki babaházat szeretne.
- Az autót etetjük meg a baba helyett.
- Új és különböző színű autókat tartunk a játéksarokban, amelyek felkelthetik a gyerekek érdeklődését.

ÉTKEZÉS

- Kekszet teszünk a pohárba víz helyett.
- Poharat adunk annak, aki tányért kér.
- Ceruzát adunk, ha gyermek villát kér.

OLVASÓ SAROK

- Nagy, sok képpel rendelkező és színes könyveket helyezünk a polcra, amelyek felkeltik az érdeklődést.
- Fordítva nézzük a képeket és olvassuk a könyvet.

VIZUÁLIS NEVELÉS

- Evőeszközöket adunk a gyurmajátékok szokásos eszközei helyett.

ÁTMENETEK, VÁLTÁSOK

- Becsukjuk a csoportszoba ajtaját.
- Kézre adjuk a cipőt lábak helyett.

Autót adni valakinek, aki babakázt szeretne, kekszet rakni a pohárba víz helyett vagy esetleg poharat adni annak, aki tányért szeretne, kiváló példái a megszokott környezet változtatásának, amely váratlan helyzeteket generál.

Ikur óvónő új és sokrétű játékokat hozott a csoportnak egy nap, amelyek felkelthetik a gyerekek figyelmét, és ezeket használta a szabadjáték során azért, hogy váratlan szituációkat teremthessen. Például egy babára fordítva húzta fel a ruháját a babakáztban, vagy színes autókat adott annak a kigyereknek, aki repülőt szeretett volna.

Majdnem minden tevékenység vagy játék rutinokból épül fel. A szavak, a sorrend és a szükséges anyagok többé-kevésbé mindig állandóak. Mikor ezeket a megszokott elemeket kicseréljük, váratlan helyzetek léphetnek fel a gyermek számára, amelyek ösztönös reakcióra készítetik őt.

Például, ha egy puzzle darabot adunk a gyermeknek, mikor formabedobó játékkal játszik, vagy villát adunk kanál helyett a leveshez, esetleg a kezére zoknit adunk kesztyű helyett. Megpróbálhatunk kinti cipőt adni rá, mikor még a lábán van a benti. Ezekkel a szituációkkal lehetőséget teremtünk a gyermek számára, hogy interakcióba lépjen az őt körülvevő felnőttekkel, hiszen nem az általa jól megszokott eseménysorozatok játszódnak le. Jelen esetben kérhet kanalat, vagy jelezheti, hogy már van rajta cipő.

Minden gyermek kommunikációs szintje a maga ütemében fejlődik. Ezért a reakcióik is nagyon különbözőek lehetnek, ugyanarra a környezeti változtatásra. Az eltérő fejlődés esetén is van lehetőség a gyermek nyelvi fejlesztésére és támogatására, minden szituáció, párbeszéd, amelyet kezdeményezünk fontos a nyelvi fejlesztés szempontjából.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bricker, D., Pretti-Frontczak, K., & McComas, N. (1998). *An activity-based approach to early intervention*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Diken, İ. H. (2012). *Erken çocukluk döneminde doğal ortamlarda öğretim. Örnek olaylarla ve resimlerle zenginleştirilmiş anne-baba ve uzman/egitimci el kitabı (3. Baskı)*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Fey, M. E. (1986). *Language intervention with young children*. Austin, TX: Pro-Ed Co.
- Kuder, J. S. (1997). *Teaching students with language and communication disabilities*. USA: Allyn and Bacon.
- McCauley, R., & Fey, M. (2006). *Treatment of language disorders in children*. Baltimore: P. H. Brookes Pub.
- McCormick, L. & Schiefelbusch, R. L. (1990). *Early language intervention: An introduction*. Columbus, OH: Merrill Publishing Company.
- Owens, R. E. (1999). *Language disorders: A functional approach to assessment and intervention*. Neadham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- SPIES PROJECT (2010). <http://www.spiesforparents.cpd.usu.edu/Start.htm> adresinden 03.10.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Wilcox, M. J., Brown, J. C., Bacon, C. K., Greer, D.C., & Cruz, B. (2001). *Infant child research programs-student clinician handbook*. Tepme-AZ: Arizona State University Pub.

Project Naturalistic Teaching
www.naturalisticteaching.com